

Handläggare
Anna Rygård
Telefon: 08 - 508 31973**Till**
Kulturnämnden

Remissvar på remissen av betänkandet Gestaltad Livsmiljö

Förslag till beslut

Remissvaret godkänns.

Sammanfattning

Utredningen föreslår nya nationella mål för arkitektur-, form- och designpolitiken. Bland övriga förslag märks en ny Myndighet för Gestaltad livsmiljö, stimulans till kommuner och regioner för att ta fram program för arkitektur, form och design och att begreppet ”Gestaltad livsmiljö” införs som perspektiv för arkitektur, form och design.

Kulturförvaltningen delar utgångspunkterna för utredningen. De föreslagna målen bedöms dock som otillräckliga och bör konkretiseras för att bättre motsvara utredningens ambitioner i övrigt. Förvaltningen lämnar även andra synpunkter, bland annat att den befintliga fysiska miljön måste vara en tydligare utgångspunkt i politiken, att utredningen behandlar form och design mer ytligt än arkitektur, att värdet av en professionell utställningsverksamhet är större än utredningen tillmäter den, att samverkan med lokala aktörer och verksamheter bör betonas och stödjas i större utsträckning samt att det krävs ett bredare angreppssätt än bara det pedagogiska i arbetet med barn- och ungdomar. Sammantaget anser kulturförvaltningen att den nya myndigheten bör ges goda möjligheter att fungera som ett stöd för detta viktiga utvecklingsområde.

Inga Lundén
t.f. kulturdirektörPatrik Liljegen
Chef kulturstrategiska staben

Underlag för beslut

Remiss från Stadsbyggnads- och kulturroteln om betänkandet Gestaltad livsmiljö, En ny politik för arkitektur, form och design (SOU 2015:88). Remisstid till den 10 februari 2016. Dokumentet är daterat den 11 december 2015.

UTLÅTANDE

Remissen

Remissen avser betänkandet från den statliga utredningen *Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design* (Ku 2014:02). Utredningen presenterade sina förslag i oktober 2015 och regeringen har remitterat betänkandet till 313 remissinstanser. Av dem är 46 kommuner inbjudna att lämna synpunkter på förslagen.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts av kulturförvaltningens kulturstrategiska stab i samarbete med Stadsmuseet.

Bakgrund

Utredningen

Utredningen behandlar hela det politikområde som etablerades i Sverige som ett av resultat av den parlamentariska kulturutredningen 1995. Handlingsprogrammet *Framtidsformer* antogs av riksdagen 1998 och utgör sedan dess en grund för politiken. Utredningen innehåller en bakgrundsteckning med analyser av den tjugoåriga politiken samt förslag och bedömningar som grund för en ny politik.

Utredningen föreslår:

- nya nationella mål för arkitektur-, form- och designpolitiken,
- ombildning av Arkdes till Myndigheten för gestaltad livsmiljö,
- begreppet Gestaltad livsmiljö som perspektiv för arkitektur, form och design,
- inrättandet av en tjänst som riksarkitekt vid Statens fastighetsverk,
- en fond för insatser på området,
- statliga myndigheters ansvar för att ta fram program för arkitektur, form och design,
- att kommuner och regioner ska stimuleras att ta fram program för arkitektur, form och design,
- att ett s.k. *wild card*-system införs,
- att vissa forskningsinsatser genomförs och
- att innovativt byggande främjas.

Vid sidan av förslagen rymmer utredningen en lång rad bedömningar. Områden av särskild betydelse för Stockholms stad är frågan om arkitektur, form och design i grund- och gymnasie-

skolan liksom möjligheten att ett designcenter etableras i Stockholm.

Stockholms position inom området

I Stockholm finns många tongivande och professionellt verk-samma aktörer inom arkitektur, form och design. Det gäller både arkitekter, formgivare, designer, konsthantverkare, konstnärer, historiker, kuratorer, forskare och lärare samt inte minst före-tagare och organisationer inom det breda område som kallas kreativa näringar. Behovet av mötesplatser och utställningar är i växande.

Så berörs kulturförvaltningens verksamheter

Kulturförvaltningens organisation har på flera sätt beröring med frågor som rör arkitektur, form och design, både internt och genom samarbete med andra förvaltningar och bolagen inom staden.

Förvaltningens kulturstrategiska stab fungerar som ett stöd och driver ett utvecklingsarbete kring kulturliv och stadsutveckling. Staben föreslår efter beredning i referensgrupper kulturstöd till i första hand publika program, utvecklingsstöd för att stödja kulturprojekt i tidiga skeden samt ateljéstöd till konstnärer. En tydlig tendens är att kulturproduktioner blivit allt mer gränsöver-skridande, både när det gäller konstformerna och sambanden med andra områden i samhället. Under det senaste decenniet bedömer kulturförvaltningen att antalet ansökningar om stöd till verksam-heter inom arkitektur, form och design har ökat markant. En översiktlig genomgång och grov uppskattning visar att mellan 1 000 och 1 500 ansökningar under tioårsperioden har tagit upp områdets frågeställningar, det blir alltså i runda tal åtminstone ett hundratal ansökningar per år.

Stadsmuseet driver utställningsverksamhet, har hand om egna föremålssamlingar och fungerar som remissinstans i program-, plan- och byggärenden inom staden. Inom Stockholms stad finns också Arkitektur Stockholm som ett program med koppling till stadens översiktsplan. Kulturförvaltningen samverkar med andra förvaltningar i många frågor. Så är t.ex. arbetet inom Kultur i Ögonhöjd och den förvaltningsövergripande gruppen Staden i Ögonhöjd viktiga när det gäller att samla och sprida goda exempel. Arbetet är inriktat på barns och ungas behov i stads-utvecklingsprocesser och syftar till att förbättra stadens beställar-kompetens. Inom Stockholm konst (Liljevalchs) drivs ett långsiktigt arbete i linje med 1%-regeln, Stockholms stad tillämpar den sedan länge.

Utredningens direktiv

Detta är huvuddragen i regeringens direktiv till utredningen:

En särskild utredare ska göra en översyn av den statliga politiken för arkitektur, form och design. Syftet med uppdraget är att stärka arkitekturens, formens och designens värden och betydelse för individen, livsmiljön och den hållbara samhällsutvecklingen. Utredaren ska bl.a. föreslå hur en ny politik för arkitektur, form och design kan utformas utifrån en bedömning av områdets framtida utmaningar och hur arkitektur, form och design kan få ett ökat genomslag inom berörda samhällsområden. Vidare fick utredningen i uppdrag att analysera och föreslå insatser när det gäller de nationella målen, möjligheterna för berörda aktörer att utveckla samverkan, dialog och nya processer samt lämna förslag på hur arkitektur, form och design kan bidra till en hållbar samhällsutveckling, präglad av sammanhållning, inkludering och tillgänglighet.

Kulturförvaltningens synpunkter

Kulturförvaltningen uppfattar arkitektur, form och design som ett viktigt tvärsektoriellt fält där den konstnärliga och kulturella grunden är helt central. Det gäller allt från betydelsen av en bra utbildning för barn och unga i dessa frågor till utformandet av gemensamma livsrum av hög kvalitet med konstnärliga och kulturhistoriska värden. Det gäller design och produktion av varor och tjänster likaväl som medborgarnas förmåga att ställa krav och använda våra offentliga rum och andra gemensamma tillgångar. Kulturförvaltningen delar utgångspunkterna för utredningen och anser att det är angeläget att politiken skapar goda förutsättningar att stärka områdets inflytande i samhället.

Kulturförvaltningen om form och design

Kulturförvaltningen noterar att utredningen som helhet har en mer tydlig inriktning i de frågor som rör arkitektur medan form och design är mer ytligt behandlat i förslagen. Detta beror delvis på att plan- och byggfrågor respektive fastighetsfrågor är tydligare och tyngre i många statliga myndigheters verksamheter än form- och designfrågor. Därför blir det allt viktigare att den statliga myndigheten på området, och alla de uppdrag som ska stärka området som helhet, blir tydligare när det gäller form och design. Förvaltningen ser att detta saknas i alltför hög grad.

Kulturförvaltningen om begreppet Gestaltad livsmiljö

Kulturförvaltningen delar utredningens uppfattning att perspektivet gestaltad livsmiljö, och en gemensam helhetssyn på forrådet av människors hela livsmiljö, bör och kan vara en viktig utgångspunkt i utvecklingen mot ett ekonomiskt, socialt,

och miljömässigt hållbart samhälle. Kulturförvaltningen anser dock att den befintliga fysiska miljön måste vara en mer tydlig utgångspunkt i denna politik. Hela vår livsmiljö är i grunden en kulturmiljö där befintlig arkitektur, form och design kan förmedla både samtida och historiska synsätt och värderingar. Detta synsätt har integrerats i Stockholms stads strategi: Arkitektur Stockholm.

Utredningens förslag

Förvaltningen har valt att lämna synpunkter på några av förslagen i den ordning de presenteras i utredningen. I varje sådant stycke anges förslaget först och därpå följer förvaltningens synpunkter. Flera av utredningens förslag tillstyrks utan vidare kommentarer, dessa förslag nämns sist i tjänsteutlåtandet.

Förslag där kulturförvaltningen har särskilda synpunkter

6.4 Förslag till nya nationella mål för arkitektur-, form- och designpolitiken

Utredningen föreslår: *Det övergripande målet med den nationella politiken för arkitektur, form och design är att områdets inflytande ska stärkas och därmed bidra till formandet av en långsiktigt hållbar och väl gestaltad livsmiljö. Den statliga politiken för arkitektur, form och design ska aktivt främja:*

- *en helhetssyn präglad av kvalitet, samverkan och dialog i formandet av en attraktiv gestaltad livsmiljö,*
- *ett inkluderande och demokratiskt samhälle med tillgång till goda livsmiljöer, såväl enskilda som gemensamma,*
- *ett förebildligt agerande från det offentliga, i alla dess roller, för en stärkt kvalitet i den gestaltade livsmiljön och*
- *en bred och tvärsektoriell kunskapsutveckling inom utbildning samt för utövare och aktörer inom området gestaltad livsmiljö.*

Kulturförvaltningen anser

Enligt kulturförvaltningens bedömning är de nationella målen av betydelse för Stockholms stads verksamheter. De föreslagna målen är mer allmänt hållna än de nu gällande målen och kulturförvaltningen ser inte att det bredare angreppssätt som utredningen valt gynnar den stärkning som man vill eftersträva. Så är det nuvarande målet *Kvalitet och skönhetsaspekter skall inte underställas kortsiktiga ekonomiska överväganden* ett bra exempel på ett mer konkret och slagkraftigt mål.

I handlingsprogrammet Framtidsformer ingår också de kulturhistoriska aspekterna som ett av sex nationella mål för statens engagemang i arkitektur, formgivning och design. Målet lyder: *Kulturhistoriska och estetiska värden i befintliga miljöer ska tas*

till vara och förstärkas. Stockholms stads program *Arkitektur Stockholm* innehåller strategier för stadens gestaltning och tar som första punkt upp: *Stockholms identitet och kulturmiljö är utgångspunkt för all nutida arkitektur som med internationell relevans och kvalitet bidrar till att stärka stadens attraktivitet och avläsbara tidsdjup.* Bland de nu föreslagna nationella målen saknas sambanden med den befintliga fysiska miljön och de kulturhistoriska värden som människor tillmäter den. Kulturförvaltningen anser därför att det är viktigt att framtida nationella mål på området omfattar kulturhistoriska perspektiv och värden. Det är inte tillräckligt med de nationella målen för kulturmiljöarbetet respektive miljömålet God bebyggd miljö.

Sammanfattningsvis anser kulturförvaltningen att de föreslagna målen bör konkretiseras för att bättre motsvara utredningens ambitioner i övrigt.

7.3 Förslag till ombildning av Arkdes till Myndigheten för Gestaltad livsmiljö

Utredningen föreslår: Statens Centrum för arkitektur, form och design (Arkdes) ombildas till Myndigheten för Gestaltad livsmiljö. Syftet är att skapa en myndighet som kan utveckla och driva politiken samt följa kunskapsutvecklingen, perspektivera, samarbeta, stimulera, debattera, följa upp statens förebildlighet och vid behov föreslå nya mål. I sammanfattning:

1. Arkitektursamlingarna förs till annat statligt museum.
2. Utställningsverksamhet i nuvarande omfattning ska inte ingå i uppdraget.
3. Fungera som nationell mötesplats inom hela området.
4. Kompetens och samverkan med regionala aktörer.
5. Pedagogiskt uppdrag, bibliotek och forskning ingår och utvecklas.
6. Uppföljning av statens arbete genom samverkan med andra och därmed ansvarig för hur perspektivet Gestaltad livsmiljö hanteras och används i det offentliga.

Kulturförvaltningen anser

Som helhet är det viktigt att den statliga myndigheten på området fortsatt finns i Stockholm och ges goda resurser och rätt kompetens för att hantera områdets komplexa samtidsfrågor, t.ex. bostadsbyggande, integration och hållbarhet. Som kulturinstitution finns det goda möjligheter att skapa en plattform som också når långt utanför de professionella och akademiska kretsar som bär utvecklingen inom arkitektur, form och design. Dialog och samverkan med många aktörer – inte minst lokalt förankrade – blir viktigt.

I Stockholm har flera aktörer sedan länge drivit frågan om ett Formmuseum. Det finns också en livaktig diskussion om behovet av ett Arkitekturmuseum. Även om det är förtjänstfullt av utredningen att peka på behovet av samlande kraft i arbetet inom de statliga verken med beröring till dessa frågor är det enligt kulturförvaltningens bedömning olyckligt om det stora publika intresse som finns för arkitektur, form och design ska förlora på de förändringar som föreslås. Här menar kulturförvaltningen att museernas sätt att skapa perspektiv på och öka intresset för angelägna samtidsfrågor hos medborgarna i allmänhet och branscher, akademi och näringslivet är centralt. För att skapa en aktiv mötesplats för områdets aktörer och en bred allmänhet behövs en utåtriktad och professionell publik verksamhet.

Totalt sett finns det flera oklarheter i de viktiga vägval utredningen gjort i förslaget. Kulturförvaltningen anser att några av de punkter som förslaget rymmer behöver preciseras och förtydligas ytterligare. Nertill några konkreta kommentarer kring detta:

1. Samlingar

Det är viktigt att samlingarna bevaras och vårdas professionellt och att de hålls tillgängliga för forskning och som kunskapsunderlag för t.ex. kulturmiljöarbete och för allmänheten att ta del av. Detta gäller även Arkdes specialbibliotek.

2. Utställningar

Förutsättningarna för att skapa genomarbetade, publikdragande och banbrytande utställningar inom arkitektur, form och design kräver mer än samverkan med andra aktörer och plats i andras lokaler. Kulturförvaltningen ser en risk att värdet, potentialen och betydelsen av en professionell utställningsverksamhet underskattas i utredningen.

3. Mötesplatsuppdraget

Kulturförvaltningen anser att den nationella mötesplatsen för arkitektur, form och design ska ha en angelägen och mångfacetterad arena i Stockholm. Det är positivt att detta uppdrag ska ges stärkta resurser och att det finns en tydlig koppling till kommunernas verksamheter, inte minst inom planering och byggande samt offentlig upphandling.

4. Kompetens och samverkan med regionala aktörer

Kulturförvaltningen vill framhålla betydelsen av samverkan också med lokala aktörer och verksamheter. Regionala och lokala museer bör ses som resurser i förmedlingen av perspektivet gestaltad livsmiljö, inte minst för barn och ungdomar. Läns- museer och stadsmuseer har generellt mycket god kunskap om de

miljöer de verkar i, och dessutom en uppbyggd organisation för att pedagogiskt kunna arbeta med elever i olika åldrar.

5. Pedagogik och forskning

Perspektiv kring barn och unga lyfts fram i detta avsnitt. Kulturförvaltningens långsiktiga arbete med Kultur i ögonhöjd och Staden i ögonhöjd visar att det krävs ett bredare angreppssätt – det handlar om mer än pedagogik. Det vore bra om myndigheten gavs möjlighet att fungera som ett stöd för detta viktiga utvecklingsområde, både när det gäller kunskap och metoder.

6. Uppföljning

Kulturförvaltningen ser positivt på det samlande och kunskaps-spridande arbete som beskrivs och anser att vägledningar för kommunalt arbete kan vara en bra väg att stärka och utveckla området.

8.5.1 Förslag till Riksarkitekt med Statens fastighetsverk som särskilt ansvarig

Utredningen föreslår: Befattningen riksarkitekt skapas inom Statens fastighetsverk som bedöms vara en lämplig myndighet för detta. Fastighetsverket föreslås få ett särskilt ansvar för att utveckla samverkan kring arkitektonisk kvalitet i statligt byggande och fastighetsförvaltning.

Kulturförvaltningen anser

Kulturförvaltningen har inga synpunkter på förslaget. Däremot är frågan om kommunernas stadsarkitekter mycket viktig – inte minst för utvecklingen av lokala handlingsprogram för arkitektur, form och design. Utredningen saknar en fördjupad beskrivning och utveckling av denna roll.

8.5.10 Kommuner och regioner ska stimuleras att ta fram program för arkitektur, form och design

Utredningen föreslår: Myndigheten för Gestaltad livsmiljö, Riksantikvarieämbetet, Statens konstråd och Boverket ska få i uppdrag att utarbeta vägledning och i övrigt ge stöd till utveckling av kommunala program för arkitektur, form och design.

Kulturförvaltningen anser

Kulturförvaltningen tillstyrker förslaget. Det är bra att Myndigheten för Gestaltad livsmiljö enligt förslaget ska samråda med kommunerna och SKL. Stockholms stad har antagit ett eget program; Arkitektur Stockholm. Kulturförvaltningen önskar att kommunernas kunskap och erfarenheter på området tas tillvara nationellt inom ramen för uppdraget.

Förslag som kulturförvaltningen tillstyrker

Följande av utredningens förslag ser kulturförvaltningen som positiva och de tillstyrks:

- 8.5.4 En fond för stöd till utvecklingsinsatser inom arkitektur, form och design.
- 8.5.9 Statliga myndigheters ansvar att ta fram särskilda program för arkitektur, form och design.
- 8.5.14 Införande av *wild card*-systemet.
- 9.8.4 Forskning inom offentlig upphandling av arkitektur, form och design ska stöttas.
- 10.9.3 Forskningsutlysning i hållbart samhällsbyggande.
- 11.3.2 Innovativt byggande bör främjas.

Bilaga

Remiss av betänkandet (SOU 2015:88) Gestaltad livsmiljö